

סימן ח – בענין ליבון

א. הגהות מיימוניות הלכות מאכלות אסורות פרק יז הלכה ג

[ה] מצאתי בשם ה"ר אביגדור כ"ץ ז"ל שאם מלבנו עד שאם ישים עליו קש יהו ניצוצות ניתזין ממנו סגי בהכי דאל"כ אותו טרפ"א שאופין תחתיו פשטיד"א ומלבנין אותה לאפות אח"כ פלדון ואם היה צריך ללבנה עד שיהו ניצוצות ניתזין היה מתקלקל לגמרי ע"כ.

ב. שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תנא סעיף ד

כלים שמשמשים בהם על ידי האור כגון שפודים ואסכלאות וכיוצא בהם, צריכים ליבון; והליבון הוא עד שיהיו ניצוצות ניתזין מהם. **הגה:** ויש מקילין אם נתלבן כל כך שקש נשרף עליו מבחוץ (מרדכי סי' פ"ז והגהות מיימוני פ"ז מהלכות מ"א). ונוהגין כסברא ראשונה בכל דבר שדינו בליבון, אבל דבר שדינו בהגעלה, רק שיש בו סדקים או שמחמירין ללבנו, סגי בליבון קל כזה. חצובה צריך ליבון (מהרי"ל).

ג. ערוך השולחן אורח חיים סימן תנא סעיף ה

וזה שנתבאר דלא מהני הסקה לכלי חרס כתב רבינו הב"י בסעיף א' וז"ל מיהו אם החזירו לכבשן שמצרפין בו כלי חרס חדשים מותר דכיון דמכניסין להיסק גדול כזה וודאי לא חייס עלייהו דילמא פקעי אבל לתנורים שלנו לא עכ"ל דאיכא למיחש דילמא חייס עלייהו ומוציאן מן התנור קודם שיתלבנו [ט"ז סק"ב בשם הרא"ש] ודווקא כלי חרס אבל כלי מתכות דלא פקעי מן האש יכול למלאותן גחלים מבפנים [טור] ולהשהות שם הגחלים עד שאם יגע אדם בצד החצון של הכלי יהיה היד סולדת בו מחמת שנתלבן הכלי מן הגחלים שאז בוודאי נשרף כל החמץ הבלוע בתוכו אף על פי שלא נתלבן כל כך עד שתהא נצוצות ניתזין ממנו שהרי כלי מתכות הן נכשרין ע"י הגעלה וליבון קל הזה אינו גרוע מהגעלה ונכשר בכך [הגר"ז סעיף י']:

ד. שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תנא סעיף ו

כל כלי הולכין בו אחר רוב תשמישו; הלכך קערות אף על פי שלפעמים משתמשין בהם בכלי ראשון על האש, כיון שרוב תשמישן הוא בעירו שמערה עליהן מכלי ראשון, (מו) כך הוא הכשרן. **הגה:** ויש מחמירין להגעיל הקערות בכלי ראשון (טור בשם אבי העזרי ומרדכי פ' כל שעה ותוספות סוף מסכת ע"א), וכן הוא המנהג. (מח) וכן בכל דבר שיש לחוש שמא נשתמש בו בכלי ראשון, כגון כפות וכדומה לזה (הגהות מיימוני פ"ה ואגור). ויש מחמירין להגעיל כל כלי שתיה אעפ"י שתשמישן בצונן, משום שלפעמים משתמשין בהם בחמין (רבינו ירוחם); וכן הוא המנהג להגעילן, ובדיעבד סגי להו בשטיפה.

ה. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף ל עמוד ב

אמר ליה רבינא לרב אשי: הני סכיני בפסחא היכי עבדינן להו? אמר ליה: לדידי חדתא קא עבדינן. - אמר ליה: תינח מר דאפשר ליה, דלא אפשר ליה מאי? - אמר ליה: אנא כעין חדתא קאמינא; קתייהו בטינא, ופרזלייהו בנורא, והדר מעיילנא לקתייהו ברותחין. והלכתא: אידי ואידי ברותחין, ובכלי ראשון.

ו. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף עו עמוד א

רמי ליה רב עמרם לרב ששת, תנן: השפודין והאסכלא - מלבנן באור והתנן גבי קדשים: השפוד והאסכלא - מגעילן בחמין! א"ל: עמרם ברי, מה ענין קדשים אצל גיעולי עובדי כוכבים? הכא היתירא בלע, התם איסורא בלע. אמר

רבא: סוף סוף כי קא פליט - איסורא קא פליט! ...רב אשי אמר, לעולם כדאמרן מעיקרא: הכא התיירא בלע, הכא איסורא בלע ודקא קשיא לך דבעידנא דקא פליט - איסורא קא פליט! בעידנא דקא פליט לא איתיה לאיסורא בעיניה.

ז. חדושי הרמב"ן מסכת עבודה זרה דף עו עמוד א

רב אשי אמר לעולם כדאמרין מעיקרא הכא התיירא בלע וכו'. כתב הרב ר' אברהם ז"ל שהוא הדין לחמץ בפסח, ומשום הכי אמרין בפסחים (ל"ב) לגבי סכיני והלכתא אידי ואידי ברותחין ובכלי ראשון, משום דמעיקרא התיירא בלע וכי פליט ליתיה לאיסורא בעיניה, שאלו בלוקח סכין מן הגוים לחתוך בה רותח צריך ליבון מפני שפעמים שצולה בו בשר והוא ליה כשפוד, והכי נמי תניא בתוספתא כגון השפודין והסכינין והאסכלאות מלבנן באור, וכבר כתבנו שאף בירושלמי אמרו בסכין גדולה שצריך ליבון, ובפרק קמא דחולין (ח' ב') נמי אתמר בסכין של גוים כגון שליבנה באור.

וזו הסברא אי אפשר להעמידה דאם כן קשיא דרב אשי אדרב אשי, הכא אמר רב אשי דכל דבלע התיירא בהגעלה סגי ליה והוא הדין לחמץ בפסח, והתם בעו מיניה דרב אשי גופיה הני סכיני דפסחא היכי עבדין להו, ואמר ליה לדידיה חדתתא עבדין לי אמר ליה מר אפשר ליה דלא אפשר ליה מאי אמר ליה אנא נמי כעין חדתתא קאמינא קתייהו בטינא ופרזלייהו בנורא והדר מעייל ליה לקתייהו בכלי ראשון, אלמא לרב אשי גופיה בעיא לבון, ...

ומה שאמרו שם בפסחים הני סכיני דפסחא היכי עבדין להו ומסקנא ברותחין אפשר לפי הירושלמי והתוספתא שהיא בסכינים קטנים אבל בגדולים בעו ליבון, וזה דעת רבינו תם ז"ל, אבל רבינו שלמה ז"ל כתב בפסקי תשובותיו שכולן אינן צריכין אלא הגעלה ודבריו יותר נראין, והכי פירושא דהיא, ... ועיקרה של בעיא זו דסכיני ממשנתנו זו היתה, שמתוך שלא שנינו בגיעולי גוים הכשר לסכין אלא שיפה הוצרך הדבר לשאול שיפה זו במקום ליבון עומדת או במקום הגעלה עומדת, במקום לבון עומדת שאם רצה לשוף ישוף, ואם לאו מלבנן דכשפוד ואסכלא דמו שפעמים שאדם צולה בו בשר או דבר אחר שיש בו חמץ, או דלמא במקום הגעלה עומדת דלא שכיחא תשמישתיה באור ובתר עיקר תשמישתיה אזלין ובהגעלה סגי ליה, והגעלה מיהא צריך בכלי ראשון דזימנין דמעיל ליה לדודא דבשרא לאסוקי ביה בשרא והוא ליה כעין כפא, כך כתב בעל ההלכות ז"ל, והאי תשמישתא שכיח בה טפי מנורא, ועוד דמינה ומינה מכלי ראשון לא פליט ולא סגי ליה בכלי שני, מצריך ליה כלי ראשון. ומסקנא בתר עיקר תשמישתיה אזלין כדתנן שדרכן להגעיל להטביל וללבן ואין חוששין לשלא כדרכן, ואף על פי שפעמים שאדם משתמש בהן בחמין כגון כוסות וצלוחיות שהוא מפשירן כנגד האור ומערה לתוכן רותח ואעפ"כ הכשירן בהדחה כעיקר תשמישתן, והני נמי כיון דזימנין בנורא וזימנין בדודא ושכיח ליה כל שעתא ושעתא תשמיש רותח בשני מידי כלי ראשון לא נפיק.

ח. שו"ת הרשב"א חלק א סימן שעב

שאלת עוד כוסות או טאסים של מתכות שמשמשין בהן כל השנה ורוצה להשתמש בהן בפסח. אם יספיק בהן הדחה בעלמא כמו ששנינו דברים שמשמשין בהן בצונן כגון הכוסות והצלוחיות מדיחן ומטבילן והן טהורין. או נחוש כי לפעמים בימות החורף מניחין אותן על האש לחמם בהם את היין ונותנין שם חמץ ויצטרכו הגעלה? וזה יתפשט ללוקח כוסות מן הגוי.

תשובה משורת הדין נראה שאינו צריך אלא הדחה כמו ששנינו בברייתא. שאע"פ שפעמים עושין כן כמו שאמרו כל שאינו בן יומו מותר ולפיכך לא הלכו בהן חכמים אלא אחר עיקר תשמיש. שאם אין אתה אומר כן לא אמרו בלוקח כלים ישנים מן הגוי שאין הכוסות והצלוחיות צריכין אלא הדחה. וכי נשתנה תשמישן של כוסות מאותו זמן לזמננו עולם כמנהגו נוהג. אלא שלא הלכו בהכשר הכלים אלא אחר עיקר תשמישן. ומכל מקום עכשו נהגו בפסח להגעיל את הכל משום חומרו של חמץ.

ט. משנה ברורה סימן תנא ס"ק (מו)

כך הוא הכשרן - ומכל מקום אם ידוע שתוך מעת לעת השתמשו בו חמץ בכלי ראשון ממש אף על פי שעיקר תשמיש שלו תמיד הוא על ידי עירו או בכלי שני [מט] צריכין הגעלה בכלי ראשון דוקא אליבא דכו"ע ואם ע"י אור צריך ליבון.

י. רבי עקיבא איגר אורח חיים סימן תנא סעיף ג

לענ"ד הא יסוד הפלוגתא בס"ו אם הולכין אחר רוב תשמישו וכן הפלוגתא בס"ד בנשתמש ע"י אור אם צריך לבון היינו דבדינא דגמ' בסכינים להלכתא ברותחים אף דלפעמים משתמש בהן באור היינו כיון דחמץ היתירא בלע אף בשימש ע"י אור סגי בהגעלה כדאיתא פרק בתרא דע"א גבי נותר א"כ אין הכרח לומר דאזלי' בתר רוב תשמישו וזה דעת המחבר בס"ד וס"ו ואינך שיטות סוברים דחמץ מקרי שמו עליו ומקרי אסורא בלע ותשמישו באור צריך לבון וטעמא דסכינים דאזלי' בתר רוב תשמישו א"כ חד מינייהו מוכח אי דאזלי' בתר רוב תשמישו אי דמקרי היתירא בלע ומספיקא דדינא ב' שיטות אלו קיי"ל לחומרא דמקרי אסורא בלע וגם דלא אזלי' בתר רוב תשמישו וזהו פסקא דהרמ"א ס"ד וס"ו וא"כ הכא בסכינים מותר בהגעלה.

יא. משנה ברורה סימן תנא ס"ק (מח)

וכן בכל דבר וכו' בכלי ראשון - וה"ה אם [נא] יש לחוש שנשתמש בו לפעמים ע"י האור צריך ליבון דוקא ובלבון קל כדלעיל ס"ד בהג"ה.

יב. שער הציון סימן תנא ס"ק נא

(נא) פרי מגדים ושאר אחרונים, כתב הפרי מגדים דלפי זה קערות של בדיל שאופין בו לפעמים עוגות על תנור גרוף מן הגחלים אין לו תקנה, דהלא צריך לכתחלה ללבנו ויהיה ניתך על ידי הליבון, ובספר בית מאיר מצאתי דמכל מקום בקערות אלו אם ידוע שאינן בני יומן מתשמש זה של אפית עוגות נוכל לסמוך על דעה ראשונה וסגי בהגעלה לכתחלה, וכתב דכן ראוי להורות.

סימן י

א. שו"ת יחווה דעת חלק ה סימן כד

הגאון רבי יצחק שמלקיס בשו"ת בית יצחק (חלק יורה דעה סימן קכ) פסק, שיוצאים ידי חובת הדלקת נרות שבת במאור החשמל, ומברכים עליו אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של שבת, שכל מאור המחובר לפתילת שמן או שעוה נקרא נר, ואף כאן שהמאור נתלה בחוטי החשמל נקרא נר, וראוי לברכה, ומכל שכן שיוצאים ידי חובת הדלקת הנרות בגאז שיש לו עיקר. ע"כ. וכן הסכים הגאון מברודי בשו"ת מחזה אברהם (סימן מא). ע"ש. אולם הגאון רבי מרדכי וינקלר בשו"ת לבושי מרדכי תליתאה (חלק אורח חיים סימן נט) פסק, שאין יוצאים ידי חובת הדלקה בנרות חשמל, כי צריך להיות שמן ופתילה דוקא לעיכובא. ע"ש. ויש להעיר קצת מדברי הגמרא (תענית כה ע"א), במעשה דרבי חנינא בן דוסא שראה את בתו בליל שבת כשהיא עצובה, אמר לה בתי מפני מה את עצובה, אמרה לו כלי של חומץ נתחלף לי בכלי של שמן, והדלקתי ממנו (מהחומץ) אור לשבת, אמר לה בתי מה איכפת לך, מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק. תנא היה דולק והולך כל היום כולו עד שהביאו ממנו אור להבדלה. ולכאורה קשה, שאם הברכה של נרות שבת נתקנה דוקא על פתילת שמן או בשעוה לעיכובא, עדיין היה לה להתעצב, על שברכה ברכה לבטלה, שההדלקה עושה מצוה. שהרי נוסח הברכה להדליק נר של שבת, ...אלא ודאי שהעיקר שיהיה דבר הדולק ומפיץ אור, וגם לגבי רבי חנינא בן דוסא שהוא רגיל בנסים, אגלאי מילתא למפרע שהוא נר הדולק, ויוצאים בו ידי חובת הדלקת הנרות של שבת, וכל שכן במאור החשמל. ויש לדחות. ועיין בשו"ת פתחי שערים בחידושי לשבת (דף כא ע"א). ודו"ק.

ותבט עיני להגאון רבי שמעון גרינפלד בשו"ת מהרש"ג חלק ב' (סימן קז), שנשאל בזה, וכתב, לא אוכל לומר דבר ברור בנידון זה, כי אינני בקי בטיב הענין של אור החשמל, ובהשקפה ראשונה נראה לי שאין יוצאים בזה ידי חובת ההדלקה, כי אור זה אינו שלהבת, ואין יכולים להדליק ממנו דבר. ומה שמאיר הוא כח נעלם, והגע בעצמך, הרי יש אבנים טובות המאירות בלילה, וכמו שפירש רש"י בפרשת נח על הפסוק צהר תעשה לתיבה, והאם יעלה על הדעת לצאת ידי חובת הדלקת הנרות בסידור אבנים טובות המאירות בלילה, ואף אם תמצא לומר שהכח המאיר של החשמל הוא איזה כח אש, אינו אלא גחלת בעלמא, והמבעיר גחלת אינו יוצא בה ידי חובת הדלקת הנרות וכו'. ע"ש. ובאמת שנראה מדבריו של ברבי שאינו בקי כלל בענין החשמל, כאשר העיד על עצמו, והאמת כפי שהסכימו גדולי האחרונים בזמנינו שהחשמל הוא אש בוערת, והמדליק נר חשמל בשבת, חייב מן התורה משום לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת, וכמו שכתב הגאון מסטמאר בשו"ת קרן לדוד (סימן פ').

...בש"ת נחלת שמעון (סימן טו) העיד, שהגאון רבי חיים מבריסק היה נוהג לברך במוצאי שבת בורא מאורי האש על אור החשמל, כדי להוציא מלב הטועים שחושבים שאין החשמל בכלל איסור הבערת אש בשבת מן התורה. ע"ש. וכיוצא בזה כתב הגר"א ניימרק בספר אשל אברהם על חולין (בפירות גינוסר סימן כא), שהגאון רבי חיים עוזר היה מהדר לברך בורא מאורי האש על אור החשמל, כדי להורות וללמד דעת את העם שהחשמל הוא אש וחייבים על הבערתו בשבת מן התורה. ע"ש. (אלא שכבר כתבנו בש"ת יחווה דעת חלק ב' סימן לט, שלמעשה אין לברך בורא מאורי האש על החשמל, משום שהזכויות שסביב אור החשמל חוצצת ומפסקת, ואנן בעינן אש גלויה דוגמת האש שהמציא אדם הראשון במוצאי שבת (פסחים נד ע"א). ע"ש). ולכן מה שדימה המהרש"ג והשוה מאור החשמל לאור הנוצץ מאבנים טובות, לא קרב זה אל זה.

בסיכום: במקום שאפשר להשיג נרות שמן או שעוה, בודאי שעדיף לצאת בהם ידי חובת הדלקת הנרות של שבת ויום טוב, כיון שיש בהם היכר מיוחד שנעשו לכבוד שבת ויום טוב, ונכון לכיון בברכה שקודם ההדלקה, לפטור בברכתו גם את הדלקת החשמל שידליק לאחר מכן. ומכל מקום במקום שאין אפשרות בשום פנים להשיג נרות שמן או שעוה, אפשר לברך ולהדליק מנורות חשמל, ויוצאים בהם ידי חובת ההדלקה.

ב. שו"ת ציץ אליעזר חלק א סימן כ פרק יג

וזה שנזכר בברכות (ד' נ"ג ע"ב) דבעינן שלהבת עיין שם ובש"ת"מ על הא דגחלים לוחשות מברכין עליהן ובש"ת ע"א או"ח (סי' רצ"ח סעי' ט"ו), יש לומר שזהו דווקא באור ואש שדרכו בשלהבת, כגחלים וכיוצא בהן, דמכיון שדרכו בכך, אם אין בו השלהבת אינו אש ואור כראוי לו, ולכן כשאין בו שלהבת אינו ראוי עוד שיברכו עליו, עד שיהא כראוי לו עם שלהבת וגם צריך לראות עצם הדלקתו כראוי עם השלהבת, אבל באור שדרכו תמיד בכך להאיר בלי שלהבת כאור החשמל. שדולק תמיד בלי שלהבת [וכלפי חוץ הוא נראה כשלהבת]. יש לומר שאפשר שפיר לברך עליו.

ובדבר מה שאור החשמל אינו נראה בגלוי רק מתוך הזכויות, הנה מלבד מה שיש לדון גם בזה כנ"ל שאור זה של החשמל שאני, מכיון שכך דרכו וזהו אופן גילוי.

חוץ מזה. כבר החליטו הפוסקים שאפשר שפיר לברך על נר שבתוך הזכויות ובלבד שיראה שלהבתו, עיין בירושלמי ברכות (פרק ח' הלכה ו') ובמראה הפנים שם. ובחידושי הרשב"א ברכות (ד' נ"ג ע"ב) ושו"ע או"ח (סי' רצ"ח) במג"א סק"כ ובמחצית השקל ופרמ"ג...

כל זה לענין מוצאי שבת, אבל לברך על החשמל שמדליקים במוצאי יוה"כ נראה ודאי שאי אפשר, דאין זה נקרא אור ששבת, אף שנמצא כל הזמן בחוטים, משום דכשנמצא הזרם בחוטים אין עוד אור במציאות כלל. והוא שם רק מין כח וחומר היולי המשמש לא רק לאור, והאור מתהווה בהגיע הזרם לתוך חוטי הזכויות. וכדבארנו כבר בארוכה בפרק ו'. וא"כ לא נקרא זה אור ששבת כלל.

ג. שו"ת יביע אומר חלק א - אורח חיים סימן יז

מ"ן הב"י (ס"ו רצח) כ' וז"ל: גרסינן בירושלמי דברכות (פרק אלו דברים), נר בתוך חיקו או בתוך פנס או בתוך אספקלריא, רואה את השלהבת ואינו משתמש לאורה, משתמש לאורה ואינו רואה את השלהבת, אינו מברך, עד שיראה את השלהבת ומשתמש לאורה. וז"ל הארחות חיים (דס"ח ע"ב): המברך על העששית ועל הפנס צריך להוציא האור משם עד שיראה השלהבת. וכתב הרשב"א, דעששית הוי כרואה השלהבת, אבל פנס אינו רואה השלהבת. עכ"ל (הא"ח). ותמיהני דא"כ פליג הרשב"א על הירוש', דהא אספקלריא משמע דהיינו עששית. עכ"ל הב"י... והנה טעם הדבר שאין לברך על העששית, (לרש"י וראבי"ה וא"ח וב"י ושטמ"ק) כתב המשנ"ב בבאה"ל, משום שאע"פ שנקראת ראייה, כדקי"ל גבי ערוה בעששית, מ"מ לענין ברכת בורא מאורי האש שתקנו חז"ל על בריאת האור במוצ"ש, לא תיקנו אלא כשהאור גלוי בלא כסוי. וכעיקר ברייתו ע"י אדה"ר שהוא בגלוי... ומעתה יש לדון ג"כ על אור החשמל שאין לברך עליו, לפ"ד הפוסקים הנ"ל, מכיון שהזכויות של מנורת החשמל חוצצת ומפסקת, ומכסה את האור, ואינו אור גלוי כהאור של אדה"ר, ואף על פי שכאן הזכויות היא נחוצה לאור החשמל, ואם תשבר הזכויות, תיכף ומיד יפסק האור, מ"מ אין זה מצילה מדין אור מכוסה בזכויות... ומכ"ש שהזכויות אינה נותנת את האור במישרין, רק משפיעה על החוטי מתכת של החשמל, לבל ינתקו ויפרדו מכח האויר. והיא רק גורמת לשמור את האור, ואינה אלא כדבר חיצוני. וע"כ אין לברך בורא מאורי האש על אור החשמל. וכן ראיתי

אח"ז לידידי הרב הגאון המפורסם רש"ז אוירבך שליט"א, בס' מאורי האש (דף צד), שכל לעורר בזה שלא לברך על החשמל במ"ה, משום שהזכוכית מפסקת. והסתמך ע"ד המשנ"ב בזה. וע"ש. (סימן יח) ומ"ש עוד (הצי"א) שם, שמצד שאור החשמל אינו נראה בגלוי רק דרך הזכוכית, כבר החליטו הפוסקים להתיר ומביא דברי הרשב"א והאחרונים. ע"ש. הנה לאו רבותא למחשב גברי לחיובא, דהא איכא נמי טובא דפליגי עלייהו, וקי"ל סב"ל. וכ"פ המשנ"ב...

ואני הדל על משמרת אעמודה, שאין לברך בורא מאורי האש על אור החשמל. [וכן מצאתי בתשובה להגאון מופת הדור מהרצ"פ פראנק זצ"ל שנדפסה בירחון המעין (גליון חודש טבת תשל"ב, עמוד ו), שכתב, ונ"ל שאין לברך בורא מאורי האש על נר חשמלי שאין זה אש המאיר אלא אור של מתכת מחוממת. עכ"ל. וגם הלום ראיתי אליו בשו"ת הר צבי הנד"מ (חאו"ח ח"ב ס"ס קיד), שהביא שהגאון הרגאצ'ובי רבי יוסף ראזין ז"ל הורה שמותר לברך על אור החשמל בורא מאורי האש, שהרי אש הוא, והוא ז"ל חלק עליו, ופסק, שאין לברך בורא מאורי האש על נר חשמלי, מפני שאין זה אש המאיר, אלא מתכת מחוממת. ע"ש. והנה אף על פי שכתב כן מטעם אחר, נקוט מיהא שגם הרב ז"ל מסכים הולך לדברינו בעיקר הדין ושאין לברך בורא מאורי האש על אור החשמל]. וה' יצילנו משגיאות ומי"נ.

סימן יא

א. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף כא עמוד ב

ומותר בהנאה. פשיטא! - לא צריכא שחרו קודם זמנו. וקא משמע לן כדרבא, דאמר רבא: חרכו קודם זמנו - מותר בהנאה, אפילו לאחר זמנו.

ב. רא"ש מסכת פסחים פרק ב סימן א

מותר בהנאתו פשיטא לא צריכא שחרו קודם זמנו וכדרבא דאמר רבא חרכו קודם זמנו מותר בהנאתו אף לאחר זמנו. וכגון שנפסל מלאכול לכלב דומיא דפת שעפשה. יש שרוצים לומר לאו דוקא הנאה דהוא הדין נמי אכילה דעפרא בעלמא הוא. ולא מסתבר דאע"פ דבטלה דעת האוכל אצל כל אדם מ"מ כיון דאיהו קאכיל ליה אסור. וכ"כ הרב הברצלוני ז"ל וז"ל והנ"מ דמותר בהנאה לאחר זמנו אבל באכילה לא.

ג. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סימן צב

ובדבר הרפואה שאתה צריך ליקח גם בפסח ואתה חושש אולי יש שם איזה חשש חמץ הנה מכיון שהוא לרפאות הניתוח שעשו באבר פנימי פשוט שצריך ליקח אף אם היה ודאי חמץ ובעצם אף בלא סכנה אין חשש דכבר נבטל קודם הפסח משם אוכל, ואחשביה לא שייך בדבר שלוקח לרפואה דאף דברים מרים ומאוסים נוטלין לרפואה. ולכן אין לך מה לחשוש ותקח הרפואה כפי שאמר לך הרופא והשי"ת יתן שיהיה זה לרפואה.

ד. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ג סימן סב

בדבר לסוך על חטטין בגופו כשאין בו סכנה רק צער בעלמא משיחה שנתן לו הרופא שמעורב שם אלקאהאל /אלכהול/ של חמץ בפסח שכתר"ה הורה להיתר, יפה הורה, דמצד איסור סיכה באיסורין הרי לר"ת בנדה דף ל"ב לא שייך כלל סיכה כשתיה שלא בשמן ואף בשמן הוא רק מדרבנן דקרא הוא אסמכתא בעלמא. ויש סתירה קצת דביומא דף ע"ז בתוספות ד"ה דתנן לא כתבו בשם ר"ת אלא זה שהוא אסמכתא ביו"כ ובתרומה, ולא שלא שייך אלא בשמן, משמע שסובר שהיה שייך סיכה כשתיה גם בשאר דברים כמו בשמן. ועוד סתירה דביומא משמע דהאסמכתא הוא רק ליו"כ ותרומה, ובנדה משמע שהוא לכל דבר, דלכן ביומא כתבו דמותר לסוך בחלב משום דלא אשכחן דאיתסר סיכה כשתיה אלא ביו"כ ובתרומה, ובנדה כתבו על ההיתר בחלב ושומן חזיר משום דרק בשמן אסמכו דהוא כשתיה וצ"ע. עכ"פ לדינא סברי התוספות דליכא איסור סיכה כשתיה בחלב ושאר איסורים. ואף להסוברים דסיכה כשתיה הוא בכל איסורין ובכל מינים, יפה כתב כתר"ה ממחנה אפרים דהוא דוקא סיכה של תענוג. ומצד איסור הנאה כיון שאינו מאכל אדם מותר בהנאה.

אבל פשוט שהוא רק כשנעשה המשיחה קודם הפסח, דבפסח גופיה כיון שכבר נאסר בהנאה כשלא נתערב בהמשיחה אסור אף אחר שערבוהו בהמשיחה ונפסל מאכילה, כמו בפת שעפשה ומלוגמא שנסרחה שאינו חייב

לבער שהוא דוקא בנסרחו קודם הפסח. ואלקאהאל עצמו כשהוא בעין לא נחשב נפסל מאכילה שיש מנכרים ששותין אותו ע"י תערובות ותיקון קצת. אבל עיין ברמב"ם פ"ה מיסוה"ת ה"ח דשלא כדרך הנאתן דמותר לעשות מלוגמא מחמץ גם בפסח אף לחולה שאין בו סכנה משום שהוא שלא כדרך הנאתן, והביא הכ"מ מאורחות חיים שהוא מחמץ של נכרי והנכרי עשה המלוגמא, ולכן יכול כשיש לו צער טובא לעשות בפסח המשיחה בדראג סטאר של נכרי.

ה. שו"ת ציץ אליעזר חלק י סימן כה פרק כ

לקיחת תרופות בפסח שיש בהם תערובת חמץ לחולה שאין בו סכנה. ב, בליעת כמוסות העשויות מחומר גלטינה בענין לקיחת תרופות בפסח שיש בהם תערובת חמץ לחולה שאין בו סכנה. הנה השאלה מתפצלת לשתיים, אם מותר להשהות התרופות הנ"ז ואינם עוברים בבל יראה, ואם מותר לקחתם וליהנות מהם ואינם עוברים על איסור אכילה או שתיה והנאה מחמץ בפסח. (א) והנה בנוגע לאיסור הנאה פסק הרמב"ם בפ"ה מה' יסודי התורה ה"ח דחמץ בפסח מותר שלא כדרך הנאתן כגון שעושין לו רטיה או מלוגמא מחמץ. ובאשר שכאמור קיימת בזה גם בעיה של איסור בל יראה הביא הכ"מ בשם האו"ח די"א דלא התיר אלא בחמץ דנכרי וכ"כ הרשב"א דחמץ דנכרי הוא והשאינה לישראל או הניחה ע"ג מכתו ואין אחריותה על ישראל וכו' ע"ש. אולם יש גם גוונא שתערובת חמץ מותר לקיימה ובכל זאת אסור לאכלה, וכדמצינו ברמב"ם פ"ד מחמץ ומצה ה"ח שפוסק דדבר שיש בו תערובת חמץ ואינו ראוי לאכילה הר"ז מותר לקיימו בפסח... (ב) והשכיל למצות ולהגדיר כללי לקיחת הרפואות הנ"ז בפסח לחולה שאין בו סכנה בספר חזון איש מועד סי' קט"ז אות ח' וז"ל: טבלאות רפואה שמעורב בהן קמח, אם אין מעורב בהן מים רק מי פירות אין בהם משום חמץ, ואם מעורב בהן מים יש בהן משום חמץ נוקשה, ואם הן מתיבשות יובש גמור קודם שנתחמצו אפשר שאינו חמץ, אבל כל שמעורב מים ומי פירות לא ידענו שיעורן דממהרין להחמיץ, ואם הן מעורבין בדברים שאינן ראויין לאכילת אדם אין בהן משום חמץ כדין נפסל מאכילת אדם כיון דאי אפשר להפריד הקמח וגם אינו ראוי לחמץ בו ומותר לבולען בפסח לרפואה, ואף למאי דמשמע מאחרונים ז"ל דלאכול לכתחילה אסור אפי' חמץ שנפסל מאכילת כלב וכמש"ב סק"ז, מ"מ ע"י תערובות שאר דברים מותר דלא שייך כאן אחשבי' דדעתו על הסמים, ואם לא נפסלו לאכילת אדם אסורין באכילה וחייבין לבער עכ"ל. ודבריו המה קלורין לעינים. ולפי הסברו האמור של החזו"א בטעם היתר בליעת הרפואות האמורות מפני שכיון שמעורבין בדברים שאינן ראויין לאכילת אדם אין בהם משום חמץ כיון דא"א להפריד הקמח וגם אינו ראוי לחמץ בו ול"א, א"כ צ"ל מותר בכה"ג גם אפי' כשהכמוסה (האובלאט) שהרפואה נתונה בתוכה עשויה בצורה כזאת, ואף על פי שלא מזה הוא שמתרפא החולה, דדיל בתר טעמא... ובהיות כן בתרופות וכמוסות כאלה שמעורבין בדברים שאינן ראויין לאכילת אדם כנ"ל בחזו"א יש שפיר להתיר לבולען בפסח לרפואה וכנ"ל, ורק משום ישראל קדושים הם יש לחזר לכתחילה אחרי כל הדרכים שלא יהא בהם כל תערובות חמץ שהן. ומכש"כ שאין כל מקום לחומר כשעשויים מקטניות...

6. Chicago Rabbinical Council, Pesach Medication Letter

1. All pill or non-chewable tablet medication - with or without chametz - that one swallows is permitted. [Candy-coated pills are an exception tgo this rule, but they are quite uncommon.] Vitamins and food supplements do not necessarily fall into this category, and each person should consult with their Rabbi.
2. Liquid and chewable medications that may contain chametz should only be used under the direction of a Doctor and Rabbi, who will judge the severity of the illness, the likelihood that the medicine contains chametz, and the possibility of substituting a swallowable pill. **Important: Do not discontinue use of liquid, chewable or any other medicine without consulting with your doctor and Rabbi.**
3. Liquid and chewable medications that are *chametz*-free but contain *kitniyos*, may be consumed by someone who is ill. A healthy person, who would like to consume this type of medicine to merely relieve a minor discomfort, should only do so if the product is known to be free of both *chametz* and *kitniyos*.

ז. שערי תשובה סימן תמב ס"ק ג

עבה"ט ועיין בשו"ת ח"צ סי' כ' שכתב שיי"ש הנעשה ממאלץ אסור ד"ת דאף שנשתנה טעם המאלץ מ"מ כיון שעיקרו של המאלץ לעשות היי"ש והו"ל כפירות עפוצים מאוד שאין ראויים לאכילה כשהם חיים ונאכלין ע"י בישול במים או עם דבש וצוקר דאף שנשתנה טעם ע"י בישול וטיגון במלתייהו קיימי כו' ע"ש ובפ"י בק"א לקידושין בענין חדש שהאריך בזה ובשו"ת שב יעקב חלק י' סי' מא ועיין בשו"ת בית אפרים סי' מט תשובה אחת להגאון מוה' יושע ז"ל בעהמ"ח מג"ש שכתב להחזיק במעוז היתר דיי"ש מחמת זיעה בעלמא ובספר באר יעקב שהאריך לישא וליתן עם חבריו הגאונים נ"ל ועיין בשו"ת נ"ב מ"ת סי' סד שנראה מדבריו שלא רצה לתקוע עצמו לדבר הלכה להיתר מחמת טעם זה ואפילו בצירוף היתר הביטול.

ח. ערוך השולחן אורח חיים סימן תמב סעיף כ

שכר של שעורים חמץ גמור הוא וחייבים עליו כרת ולא מצד טעם כעיקר שהרי י"א טעם כעיקר לאו דאורייתא וגם לא מטעם דיש בהחמץ כזית בכדי אכילת פרס דלרוב הפוסקים חייב כרת אלא אפילו לדעת הרי"ף והרמב"ם שבארנו דליכא כרת בכזית בכדי אכילת פרס כמ"ש בסעיף ב' מ"מ הכא כולו חמץ משום דתמצית השעורים נכנס לתוך המים והרי זה כהמחה את החמץ וגמעו שחייבין כרת על זה [חולין ק"כ]. וכן יי"ש שעושין מדגן הוי חמץ גמור וחייבין עליו כרת וכן הסכימו כל הגאונים ומי שרוצה לומר דזיעה בעלמא הוא הוא טעות גדול שהרי גוף התבואה נמחה לתוכו ולא נשאר רק הפסולת ואפילו יי"ש שעושים מתפוחי אדמה וגם חלק מדגן יש בזה מהדגן כזית בכדי אכילת פרס וחייבין כרת לרוב הפוסקים ועוד דעיקר המעמיד הוא המאלץ של שעורים שהוא חמץ גמור.

ט. משכנות יעקב חלק יו"ד סי' לד

...וא"כ לפי הנראה בדעת הריב"ש (סי' רנה) דהוי כאפר וכשרוף הי' מקום להתירו בהנאה לאח"ז ועכ"פ יש לצדד זה לסניף לענין מי ששכח למכור יי"ש קודם הפסח ועבר עליו הפסח להתירו בהנאה אח"כ כיון דעיקר איסור חמץ שעבר עליו הפסח חומרא דרבנן יש צד לסמוך על המקילין בזה...

סימן יב

א. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף מו עמוד ב

האופה מיום טוב לחול, רב חסדא אמר: לוקה, רבה אמר: אינו לוקה. רב חסדא אמר: לוקה, לא אמרין הואיל ומיקלעי ליה אורחים חזי ליה. רבה אמר: אינו לוקה, אמרין הואיל. אמר ליה רבה לרב חסדא: לדידך, דאמרת לא אמרין הואיל - היאך אופין מיום טוב לשבת? אמר ליה: משום עירובי תבשילין. - ומשום עירובי תבשילין שרינן איסורא דאורייתא? - אמר ליה: מדאורייתא צורכי שבת נעשין ביום טוב, ורבנן הוא דגזרו ביה, גזירה שמא יאמרו אופין מיום טוב אף לחול. וכיון דאצרכוה רבנן עירובי תבשילין - אית ליה היכרא.

ב. תוספות מסכת פסחים דף מו עמוד ב

וא"ת דאמר בהמצניע (שבת צה.) המכבד והרודה חלות דבש שגג בשבת חייב חטאת הזיד ביום טוב סופג את הארבעים דברי רבי אליעזר וחכמים אומרים אין כאן אלא שבות ואמאי לוקה לר' אליעזר לימא הואיל ומיקלעי ליה אורחים ואפי' רבנן לא פטרי אלא משום דלא חשיבי דבש בכורתו מחובר ויש לומר כגון שהדביש הדבש ואינה ראויה לאכול ואפי' אי מיקלעי ליה אורחים לא חזי להו אי נמי ברודה סמוך לשקיעת החמה שאפילו יבואו אורחים אין שהות ביום לאוכלו.

ג. תלמוד בבלי מסכת ביצה דף טו עמוד ב

מאי טעמא? (רש"י - למה תיקנו עירוב תבשילין) - אמר רבא: כדי שיברור מנה יפה לשבת, ומנה יפה ליום טוב. רב אשי אמר: כדי שיאמרו: אין אופין מיום טוב לשבת, קל וחומר מיום טוב לחול.

ד. באור הלכה סימן תקכז סעיף א

עיין משנה ברורה מש"כ דהאיסור רק מד"ס משום סברא דהואיל ואלו מקלעי אורחים ולכן מהני העירוב כן כתב המ"א בשם הר"ן והוא כדעת רבה בגמרא פסחים דף מ"ז וכן הוא במלחמות בביצה וכן הוא דעת התוס' בעירובין מ"ח בתירוץ קמא דמטעם זה מותר לאפות ולבשל ולא חיישין להכנה דאסור מדאורייתא ובמקום דלא שייך סברא

הואיל כגון סמוך לחשיכה כתבו התוס' בפסחים דף מ"ו דאסור מדאורייתא והעתיק דבריהם גם בחידושי הרשב"א בביצה וכן הביא המ"א בשם מרדכי דסמוך לחשיכה אסור דלא שייך הואיל ולא מהני עירוב וכן הוא בהגה"מ ובסמ"ג שדעת כל רבותיו הצרפתיים דמלאכות שבת אין נעשין ביום טוב ורק מטעם הואיל שרי וממילא שמעינן דהיכא דלא שייך הואיל אסור מדאורייתא...

אמנם נמצאו גם דעת ראשונים המקילין בזה היינו הרבינו אפרים והמאור שפסקו כרב חסדא לגמרי ומלאכת שבת נעשין ביום טוב מדאורייתא ולדידהו אין חילוק בין מבעוד יום בין סמוך לחשיכה וכן הרמב"ם אף דפסק כרבה דהעושה מלאכה מיו"ט לחול אינו לוקה משום הואיל מ"מ לענין שבת תפס כסברת רב חסדא דמדאורייתא מלאכת שבת נעשין ביום טוב ורק מד"ס כדי שלא יקילו גם מיו"ט לחול [ומשמע דס"ל דאף מיו"ט לחול אף דאינו לוקה מ"מ איסורא דאורייתא איכא וכן משמע בלשונו עוד בהלכה ט' בפ"א ובהלכה י"ג שם עיין שם וכבר האריך בזה בחמד משה] וכן הבינו בדעתו ההגהות והסמ"ג וכן הוא גם דעת הב"י בדעת הרמב"ם וכן הוא פשטיות דבריו וכמש"כ החמד משה וחולק על המ"א שהסיע דברי הרמב"ם לדעת אחרת וכן בספר בית מאיר האריך ומסיק דהרמב"ם קאי בשיטת רב חסדא דצרכי שבת נעשין ביום טוב מדאורייתא דלא כמהרש"ל ומ"א וטעמו משום דפשטיות דברי רב אשי מורין כן דקאמר כדי שיאמרו מיו"ט לשבת אסור ק"ו לחול אלמא דמדאורייתא שרי לשבת וכדעת רב חסדא ולא משום הואיל [וכעין זה איתא בירושלמי פרק יום טוב וז"ל איתא חמי (בא וראה) דבר תורה הוא אסור ועירובי תבשילין מתירין א"ר אבהו בדין שיהא אופין ומבשילין מיום טוב לשבת אם אתה אומר כן אף הוא אופה ומבשל מיו"ט לחול עכ"ל] ואף דהרמב"ן טרח ליישב דברי רב אשי גם לדעת רבה עי"ש במלחמות מ"מ פשטיות הדברים נראה דקאי רב אשי בשיטת רב חסדא כמש"כ המאור... וע"כ נראה דאף דלכתחלה בודאי צריך לזהר כדעת כל הני רבנותא הנ"ל ושהוא בענין דאורייתא וכמ"ש האחרונים מ"מ בשעת הדחק י"ל דכדאי הם רבותינו הראשונים האלה לסמוך עליהם בענין סמוך לחשיכה וגם כי הרא"ש והטור לא העתיקו דברי התוס' לענין סמוך לחשיכה [עיין פרישה]. וגם דהש"ס סתם דין זה דבעירוב מותר ולא חילקו כלל בזה וכ"ש ביום טוב שני שהוא דרבנן בודאי יש לסמוך להקל לעת הצורך.

סימן יג

א. תלמוד בבלי מסכת שבת דף יח עמוד א

תנו רבנן: פותקין מים לגינה ערב שבת עם חשיכה, ומתמלאת והולכת כל היום כולו. ומניחין מוגמר תחת הכלים (ערב שבת) ומתגמרין והולכין כל היום כולו. ומניחין קילור על גבי העין, ואיספלנית על גבי מכה (ערב שבת עם חשיכה) ומתרפאת והולכת כל היום כולו. אבל אין נותנין חטין לתוך הריחים של מים אלא בכדי שיטחנו מבעוד יום. מאי טעמא? - אמר רבה: מפני שמשמעת קול. אמר ליה רב יוסף: ולימא מר משום שביתת כלים! דתניא: ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו - לרבות שביתת כלים. אלא אמר רב יוסף: משום שביתת כלים.

ב. רש"י מסכת שבת דף יח עמוד א

שיטחנו מבעוד יום - מפני שמשמעת את הקול, ואוושא מילתא בשבת, ואיכא זילותא.

ג. בית יוסף אורח חיים סימן רנב

אבל אסור לתת חטים לתוך ריחיים וכו'. גם זה שם בברייתא (יח). אבל אין נותנין חטים לתוך הריחיים של מים אלא בכדי שיטחנו מבעוד יום מאי טעמא אמר רבה מפני שמשמעת קול אמר ליה רב יוסף ולימא מר משום שביתת כלים אלא אמר רב יוסף משום שביתת כלים ואסיקנא דבית הלל לית להו איסור שביתת כלים ולפי זה לתת חטים לתוך ריחיים לרב יוסף שרי ולרבה אסור מיהו עד כאן לא פליגי אלא בשל מים אבל בשל בהמה פשיטא דאסור לכולי עלמא שהרי הוא מצווה על שביתת בהמתו. וכתבו התוספות (ד"ה והשתא) והרא"ש (סי' לג) שרבינו תם (ספר הישר תשובות סי' ו) פסק כרב יוסף והם דחו דבריו והעלו דהלכה כרבה וכן פסק ר"ח (בגליון יח): וכן דעת סמ"ג (ל"ת סה, יט עמוד ב') וסמ"ק (סי' רפב עמ' רפד) והתרומה (סי' רכא) וכן כתבו הגהות בפ"ו (אות ע). והרי"ף (ו): הביא שתי הסברות ולא הכריע והרמב"ם לא הזכיר דין זה כלל ומשמע דסבירא ליה כרב יוסף דשרי ומשום הכי שתק מיניה דמהי תיתי לן לאסור כיון שאין אדם מוזהר על שביתת כליו כמו שכתב בפ"ו (הט"ז) והטעם שלא הזכירו בהדיא הוא לפי שלא הוזכר בתלמוד בהדיא דלרב יוסף שרי ואין דרכו לכתוב אלא מה שהוזכר בתלמוד

בהדיא. והריב"ש כתב בתשובה (סימן קנא) ר"ח פסק כרבה אף על גב דרב יוסף פליג עליה אלא שהרי"ף והרמב"ם ורבינו תם לא פסקו כן והרי"ף כתב שתי הסברות בהלכות ולא הכריע עכ"ל ואף על פי שהרי"ף בהלכות לא הכריע אפשר שבתשובה הסכים דהלכה כרב יוסף ועי"ל דמדבריו בהלכות שכתב ואוקימנא לבית שמאי אבל לבית הלל לית להו שביתת כלים ושרי ואיכא מאן דאמר אסור ואפילו לבית הלל מפני שמשמעת את הקול יש להכריע דסבירא ליה כרב יוסף מדכתב הכי ברישא ואידך סברא כתב בלשון איכא מאן דאמר. ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם ורבינו תם מתירים ועוד דמילתא דרבנן הוא הכי נקטינן אלא שבמקום שנהגו איסור אין להתיר.

ד. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רנב סעיף ה - ו

ומותר לתת חטים לתוך רחיים של מים, סמוך לחשיכה. **הגה:** ולא חיישין להשמעת קול, שיאמרו רחיים של פלוני טוחנות בשבת. ויש אוסרים ברחיים ובכל מקום שיש לחוש להשמעת קול (טור ותוספות והרא"ש פ"ק דשבת, וסמ"ג וסמ"ק וסה"ת והגה"מ פ"ו ותשובת מהרי"ו סימן ק"ל ואגור) והכי נהוג לכתחלה, מיהו במקום פסידא יש להקל כמו שנתבאר לעיל סוף סימן רמ"ד. ומותר להעמיד כלי משקולת שקורין זייגע"ר מערב שבת, אף על פי שמשמיע קול להודיע השעות בשבת, כי הכל יודעים שדרכן להעמידו מאתמול (טור, ועיין לקמן סימן של"ח).

ה. תלמוד בבלי מסכת ביצה דף ו עמוד א

אמר רבא: מת ביום טוב ראשון - יתעסקו בו עממים, מת ביום טוב שני - יתעסקו בו ישראל, ואפילו בשני ימים טובים של ראש השנה, ...אמר מר זוטרא: לא אמרן אלא דאשתיה, אבל לא אשתיה - משהינן ליה. רב אשי אמר: אף על גב דלא אשתיה נמי לא משהינן ליה. מאי טעמא? יום טוב שני לגבי מת - כחול שויוה רבנן, אפילו למיגז ליה גלימא ולמיגז ליה אסא. אמר רבינא: והאידינא דאיכא חברי - חיישין.

ו. רש"י מסכת ביצה דף ו עמוד א

דאיכא חברי - אומה רשעה שהיו בימי פרסיים, וכופין את ישראל לעשות מלאכתן, וביום טוב היו נדחין מהן על ידי שאומרים להם: יום טוב הוא, ואם יראו אותם מקברין מתייהם - יכופו אותם למלאכה...

ז. ערוך השולחן אורח חיים סימן שלט סעיף ח

וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ג' והא דמספקין ומרקדין האידינא ולא מחינן בהו משום דמוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידים וי"א דבזמן הזה הכל שרי דאין אנו בקיאים בעשיית כלי שיר וליכא למיגזר שמא יתקן כלי שיר דמילתא דלא שכיח הוא ואפשר שעל זה נהגו להקל בכל עכ"ל והדברים מתמיהים חדא דקשירת נימי הכנור שכיחא טובא וכן לגלגלה על היתידות והיינו שמגלגלין היתד עד שתשוב הנימא להיות כנכון ובשני הדברים יש חיוב חטאת משום קשירה ומשום מתקן מנא כדפירש"י בעירובין [ק"ג. ד"ה אף וד"ה משלשל ע"ש] ועוד דחלילה לבטל שבות דרבנן מפני טעמים כאלו.

ח. שו"ת יביע אומר חלק א - אורח חיים סימן כ

(יב) ובר מן דין יש עוד טעם לאסור [לערוך טלפון וגרמפון ורדיו להשמיע קול בשבת] משום דאושא מילתא והויא זילותא דשבת, וצריך לחוש למראית העין, שיחשדוהו השומעים שהדליק הרדיו בשבת, בפרט בזה"ז אשר בעוה"ר רבו המתפרצים, ואף על פי שאין לנו לגזור גזירות מדעתינו, מלבד שבמראית העין באיסור דאורייתא כתבו כמה פוסקים דחיישין אף בזה"ז. וע' ביו"ד (סי' פז ס"ג) ובפר"ח שם. ואכמ"ל. הנה כבר נחלקו בכה"ג הפוסקים בדין ריחיים של מים אם מותר לתת לתוכן חטים מע"ש סמוך לחשיכה, שיש הרבה אוסרים משום זילותא דשבת ע"י השמעת קול שיאמרו רחיים של פלוני טוחנות בשבת, ע' בתוס' שבת (יח רע"ב), ובהרא"ש והר"ן שם. וכ"פ הרמ"א (סי' רנב ס"ה). ואף למרן הש"ע שם שפסק להתיר, י"ל דשאני התם דאף אם נותן החטים בשבת לטוחנן אינו עובר אלא מדרבנן, וכמ"ש המג"א שם, ושכ"כ הסמ"ג וסמ"ק להדיא, משא"כ הכא דהוי חשדא של איסור דאורייתא. ואף על פי שהרבה אחרונים חולקים על המג"א בזה, מ"מ י"ל שכ"ה דעת מרן לאסור שם רק מדרבנן, ויודה שיש לאסור כאן, ועוד דשאני הכא דאיכא זילותא טפי, בצירוף הטעם שנעשה איסור בזה, ולכן טוב להחמיר אף בעיר שרובה גוים, ותחנת הרדיו שלהם, משום זילותא דשבת.

(יג) ועוד נלע"ד שאפי' תולה מודעה על פתח ביתו שהרדיו ערוך מע"ש ע"י שעון, אין דרך זו מוציאתו מדין חשדא, וכדאמרינן בב"ב (קמה) איכא דשמע בהא ולא שמע בהא. וכן העוברים ושבים בלילות אינם רואים המודעה. וכה"ג פסק הרמ"א (סי' רמד ס"א) שאפי' דר בין הגוים יש לחוש לאורחים הבאים שם וכו'. ע"ש. [וע' בשו"ת נוב"י קמא (סי' יב) ותנינא (סי' ק). ע"ש]. וע' בט"ז שם שכן עיקר למעשה. וע"ע באחרונים שם מ"ש ליישב ההיא (דס"ס רמג), שאם יש מרחץ בבית דירה, ואין רוחצים במרחץ רק אותם שבביתו, והם יודעים ששכרו גוי שרי. ע"ש. ובנ"ד חיישינן טפי שהוא איסור דאורייתא. וכמו שמצינו חילוק בהא דאמר רב כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפי' בחדרי חדרים אסור... ועכ"פ הדבר ברור שיש לחשוש כאן בזה משום מראית העין, והרמ"א (בס"ס רנב) לא התיר עריכת השעון מע"ש, שמשמיע קול בשבת, אלא משום שידוע שדרך להעריכו מע"ש. ע"ש. א"כ ברדיו שאין הדבר ידוע כלל, ודאי שראוי לחוש מפני מראית העין.

ט. מגן אברהם סימן רמד ס"ק ח

פה בעירנו נוהגין היתר לשכור עכו"ם בקבלנות ליקח הזבל מן הרחוב והעכו"ם עושים המלאכה בשבת ואף ע"ג דמלאכה דאורייתא כדאמרינן היתה לו גבשושית ונטלה חייב משום בונה דמתקן הרחוב וצ"ל דגדול א' הורה להם כך משום דבשל רבים ליכא חשדא כמ"ש בי"ד סימן קמ"א ס"ד אבל בשכיר יום פשיטא דאסור וא"כ היה נראה להתיר לבנות בית הכנסת בשבת בקבלנות ומ"מ ראיתי שהגדולים לא רצו להתירו כי בזמן הזה אין העכו"ם מניחין לשום אדם לעשות מלאכת פרהסיא ביום חגם ואם נניח אנחנו לעשות איכא חילול השם אבל תיקון הרחוב אין נקרא ע"ש הישראל כ"כ ומ"מ במקום שאין נוהגין היתר ברחוב אין להקל.

סימן יד

א. שו"ת מנחת אלעזר חלק ב סימן עב

נשאלתי להלכה למעשה אם יש לענות אמן אחר ברכת חבירו ששומע ע"י הטעלעפאן שהוא המכונה ששומע קול חבירו על ידה גם בריחוק הרבה פרסאות ונתהווה שבסעודת שמחה של חבירו הי' א' מברך בפה"ג שישמע חבירו ע"י הטעלעפאן ואומר לו לחיים ושאלו אם יש לענות אמן ע"ז וכן כששומע קדושה וברכו ע"י הטעלעפאן בריחוק מקומות בהרבה פרסאות אם מותר לענות כנז'. והנה בטוש"ע או"ח סי' נ"ה פסקינן כריב"ל דאפי' מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהן שבשמים וכל השומע קול הש"ץ אפי' יחיד והוא בבית אחר יוכל לענות עמו אך הב"י כ' בשם מהר"י אבוהב בשם ירושלמי דדוקא אם אין טינוף מפסיק בהדי"י והוא דליכא עכו"ם מפסיק בהדי"י ובסעיף ט"ו הביא במחבר הך בסתם דיענה עמם אפי' בבית אחר והך דוהוא דליכא טינוף בהדי"י הביא רק בשם י"א ונמצא לכאז' דהך דיעה ראשונה עיקר להלכה דיכול לברך ואין נ"מ אם טינוף מפסיק מבחוץ בינותם או לא כיון דכתב הך דיעה דאסור כשטינוף מפסיק רק בשם י"א ודיעה ראשונה בסתם העיקר כראשונה כנודע הכלל בלשון מרן המחבר כמ"ש הש"ך ביו"ד בס"י רמ"ב ועיי' בפמ"ג בכללי הוראת או"ה ביו"ד בתחלתו אמנם כ' שם בפמ"ג בצ"ע דזהו רק כשמפורש במחבר שהדיעה הא' מפורש להיפוך מדיעה ב' משא"כ כשכותב המחבר דיעה א' ואין מפורש ההיפך מדיעה ב' י"ל להחמיר כדיעה הב' היפוך מדיעה הא' ע"ש וא"כ ה"נ יש להחמיר כיון שבדיעה א' כ' רק בסתם דאפי' מחיצה של ברזל וכו' דכשיש עשרה במקום א' יוכלו לענות גם בבית אחר אבל לא מיירי אם יש טינוף בינותם כלל וא"כ אין מפורש בדיעה הא' להיפוך מדיעה הב' וא"כ אין לברך מספק לבטלה וכן שלא לענות אמן לבטלה מספק בכה"ג וא"כ כיון שלא ימלט שבריחוק מקום איזה פרסאות (שהקול הולך בהטעלעפאן דרך החוט הברזל הקבועה על הכלונסאות ואינו הולך תוך החוט ברזל דהחוט אינו חלול כלל והרי הוא כהולך על החוט וחוצה סביב לו) שלא יהי' בכל משך הלז שום צואה וא"כ אין לענות אמן או ברכו וקדושה והנה למיחש לעכו"ם באמצע הדרך בריחוק מקום כזה אף שעל הדרך יש שם בתי ע"ז וצלמים מ"מ י"ל דנחשוב בזה דרך הקרובה ביותר כמו גבי תחומין בשבת (וכבר כ' שם המג"א שזה היינו ע"ז מפסיק ולא נכרי העובד ע"ז ובדרישה כ' שלא יהי' כותי מפסיק וכנראה הוא ט"ס מהמעתיקים ומדפיסים ע"י בקורת הצענזריא שהי' כתוב עכו"ם במקום עבודה זרה ואח"כ סברו שזהו כינוי לעכו"ם היינו איש נכרי (העובד כו"ם) וכתבו "כותי" במקום נכרי או עכו"ם אבל באמת אינו תלוי באיש נכרי רק בצלמי הע"ז וז"פ) ואף שהקול הולך דרך החוט ברזל כנז' מ"מ החוטי ברזל גם אם ילכו על דרך המלך בצדו מ"מ לא יעברו על צלמי ע"ז ממש (שנא' ע"ז שהע"ז מפסקת) ורק יעברו מצדו בריחוק וא"כ אין לחוש לע"ז... עכ"פ כשמפסיק צואה באמצע גם אם נחמיר כדעת הי"א במחבר מ"מ הא פסקינן בש"ע בה' ק"ש סי' ע"ט סעי' ג' דכשהיתה הצואה במקום גבוה עשרה או נמוך עשרה אז מותר לקרות לדעת הרא"ש ולדעת הרשב"א דוקא כשאינו רואה אותה מ"מ כ' המג"א שם ס"ק ט' דבלילה או מעצים עיניו שרי לכ"ע וא"כ בנידון הטעלעפאן

כשנחשוב הקול דרך החוטי ברזל למעלה על העמודים שהוא הרבה למעלה מעשרה גבוה באויר שם כשיש טינוף למטה וכיון שהעומד בבית ומדבר וכן השומע בבית אינם רואים כלל הצואה בדרך א"כ הוי מותר לכ"ע גם לדעת הרשב"א כיון דל"ש בזה ולא יראה ערות דבר... ומזה אפי' בריחוק הרבה פרסאות אם שומע קול חבירו ע"י הטעלעפאן מברך י"ל שיוכל לענות אמן או קדושה וברכו.

אמנם לענין שופר שנשאלתי אם יוצאין בשמיעתו ע"י הטעלעפאן. זה פשוט לע"ד דלא יצא. דלא עדיף מהתוקע לתוך הבור או לתוך הדות לאותן העומדים בחוץ אם קול שופר שמעו בלי קול הברה כלל יצאו ואם קול הברה שמעו עם קול שופר לא יצאו כמו שפירש"י בר"ה דף כ"ח ע"א ובש"ע סי' תקפ"ז וה"נ בא הקול ע"י הטעלעפאן מעורב לא כמו קול האיש שמדבר רק קולו כאוב וגם קול שופר ישתנה בודאי ויתערב כמו דרך הברת הטעלעפאן וז"פ.

וכן לענין מגילה נשאלתי אם יוצא השומע מהקורא בטעלעפאן ומכל הצדדים שחתר השואל לא מצאתי לאסור. דבאמת במגילה לא פסל אם נתעבה קול הקורא בהברה בשמיעה בריחוק מקום וכיוצא וז"פ.

ב. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סימן קח

הנה בדבר קריאת המגילה ע"י מיקראפאן קשה לומר בזה הלכה ברורה כי לא נתברר כראוי איך נשמע ע"י זה ע"י אנשים הראוי לסמוך עליהם. ולכן אין ראוי לקרא המגילה שישמעו ע"י המיקראפאן ועד עתה כמדומני שלא נשאלתי על זה לומר בזה הלכה ואיני זוכר כלל מה שכותב כתר"ה בשם רב צעיר אחד שאמרתי שאין למחות בידם.

אבל מה שפשיטא ליה לכתר"ה שאין יוצאין בשמיעה ע"י מיקראפאן מטעם שהוא כמו ששומע מאינו בר חיובא לפ"מ דאומרים המומחים בטיבו של מיקראפאן שלא מוציא ממש הקול של האדם המדבר אלא הד הברה בעלמא, ולא דק כתר"ה בלשונו דאין שייך זה לקול הברה שבמתני' דר"ה דף כ"ז שהרי הכא נשמע קול חזק ובריא אך כוונת כתר"ה היא שאומרים שנשמע קול אחר שנברא מקולו ולכן שייך דמיונו לנשמע מלאו בר חיובא דקול הברה לא שייך ללאו בר חיובא, הנה לדידי מספקא טובא אף אם נימא שהאמת כאמירת המומחים שלא נשמע קול האדם אלא קול אחר שנעשה מקולו, מטעם שכיון שעכ"פ רק כשהוא קורא נשמע הקול יש להחשיב זה כשמיעת קולו ממש דהרי כל זה שנשמע עושה קולו ממש. ומנין לנו עצם כח השמיעה איך הוא שאולי הוא ג"כ באופן זה שנברא איזה דבר באויר ומגיע לאזנו. וכן מסתבר לפי מה שאומרים חכמי הטבע שהקול יש לו הלוך עד האזן וגם יש קצת שיהיו זמן בהלוכו, ומ"מ נחשב שהוא קול האדם לכן אפשר שגם הקול שנעשה בהמיקראפאן בעת שמדבר ששומעין אותו הוא נחשב קולו ממש וכן הא יותר מסתבר. וגם לא ברור הדבר מה שאומרים שהוא קול אחר. ומטעם זה אפשר אין למחות ביד אלו שרוצים לקרא המגילה ע"י המיקראפאן מצד ההלכה. וקלקול למצות אחרות שהוא לשופר וקריאת התורה בשבת וי"ט אי אפשר לבא מזה דהא אסור לדבר במיקראפאן בשבת ויום טוב ובמצות דבור שבחול אם ג"כ יקראו במיקראפאן הא אם אין למחות במגילה כ"ש באלו.

אך מ"מ כיון שלא ברור להיתר והוא ענין חדש, בכלל יש למחות כדי למונעם מלרדוף אחרי חדשות אחרות שלהוטים בזה במדינות אלו כמו שכותב כתר"ה.

ג. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן צא

ד' בענין שמיעת הבדלה ע"י טעלעפאן לאשה הנמצאת בבית החולים הנה אם אי אפשר לה שתשמע הבדלה במקומה ודאי יש לה לשמוע על הטעלעפאן שיותר נוטה שיוצאה בזה כדכתבתי בתשובה חאו"ח ח"ב סימן ק"ח גבי קריאת מגילה וה"ה גבי הבדלה משום דכל מצות דבור דבחול הוא כמגילה לבד קריאת שמע וברכת המזון שצריך למחות באלו הרוצים לצאת במיקראפאן, שלכן כיון שא"א לה לשמוע הבדלה בבית החולים צריכה לשמוע ע"י הטעלעפאן, וכן צריך לענות אמן על ברכה ששומעין ע"י טעלעפאן וע"י מיקראפאן מספק.

ד. שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן ט

א. אחרי כל התיאור האמור לעיל נראה שהשומע קול שופר או מקרא מגלה ע"י טלפון או רם - קול (אף אם לא נאמר שהקול משתנה קצת ולענין שופר דינו כתוקע לתוך הבור או דות) לא יצא כלל ידי חובתו, משום דדוקא כשרושם שמיעת האוזן נעשה באופן ישר ע"י קול השופר שמזעזע את האויר ויוצר בו גלי קול אז חשיב כשומע קול שופר, משא"כ כשהאוזן שומעת רק תנודות של ממברנה אף על פי שגם אותן התנודות יוצרות באויר גלי קול ממש כדוגמת קול השופר אפי"ה מסתבר שרק קול תנודות ממברנה הוא שומע ולא קול שופר, וכמו שהשומע קול שופר

מתוך תקליט של גראמפון, אף על פי שתנועת המחט בתוך התקליט מרעידה את הממברנה שעל גביו ויוצרת גלי קול ממש כקול השופר שהשאיר את רישומיו בתוך התקליט, אפילו הכי פשוט הוא שלא יצא כלל ידי חובת השופר, הואיל והוא שומע עכשיו רק קול ממברנה מן התקליט ולא קול שופר, ה"נ גם כאן רק קול ממברנה שמע ולא קול שופר (יודע אני שיש לחלק מגראמפון דשאני התם, שהקול אינו נוצר כלל עכשיו ברגע זה ע"י אדם, עכ"ז הבאתי דבר זה לדוגמא כדי להסביר בכך את כוונתי, מכיון שלאמיתו של דבר שווים הם, ואין שום סברא לחלק ביניהם הואיל וגם בטלפון קול האדם חולף ונעלם ונהפך רק לזרם משתנה, ולדינא לא איכפת לן כלל בין אם ההפסק שבינתיים הוא זמן מרובה או מועט) כיון שקול האדם או השופר רק משנה זרם אבל הקול עצמו כבר עבר ובטל מן העולם לכן אף שבין רגע היה ובין רגע אבד וחישי מהר חוזר ונוצר שוב, מ"מ כיון שבינתיים חלף ונעלם הקול הנשמע לבסוף הוא רק קול תנודות מכניות של הממברנה הנעשה אך ורק ע"י זרם משתנה ולא ע"י שופר, מסתבר דאין זה חשוב כלל קול שופר כי אם קול תנודות ממברנה... ולכן תמה אני מאד על כמה מגדולי הרבנים שהתירו לשמוע מקרא מגילה דרך מגביר קול ואיך לא שמו לבם לדבר זה שרק קול תנודות של ממברנה שומעים ולא קול מקרא מגלה של אדם.

ה. רב צבי שכטר שליט"א – פסקי קורונה

ובדלית ברירה ממשה, יש להקל ולסמוך על הצד שהציע הגרמ"פ בתשובה, להסתפק בדין שמע קוב הברה לא יצא, אי ר"ל מפני שאיננו הקול הראשון, או מפני שאיננו כ"כ ברור, דע"י הטלפון (או ע"י המיקרפון) איננו הקול הראשון אבל הקול ברור. (וכזה נסתפקו גם החזו"א וגם רבנו הגרי"ד סולוביצ'יק), והגרשז"א הי' סבור שאין כאן מקום ספק כלל, ובודאי לא יצא. וקולא זו (לשמוע דרך מיקרפון) יסודה בכלל המופיע בגמ' נדה (ו.), דכדאי הוא ר' פלוני לסמוך עליו בשעת הדחק. וביארו רוב האחרונים, שכלל זה לא נאמר אלא בדינים דרבנן (עי' נקוה"כ לשו"ע יו"ד ס' רצ"ג), אשר בדרך כלל לא נקרא ספק (לומר ספק דרבנן לקולא) אלא בספק השקול, ובשעה"ד יש להקל ולומר שאף שיטת היחיד ג"כ חשוב כספק לומר בה דספיקא דרבנן לקולא.

If this is not possible [to hear the Megillah or to read it on their own], one may rely on the opinions that the mitzvah can be fulfilled over the telephone or via Zoom.

